

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра прикладної психології

Робоча програма навчальної дисципліни

ПСИХОЛОГІЯ ЕКОЗБЕРЕЖЕННЯ

Рівень вищої освіти: третій освітньо-науковий рівень

Галузь знань: 05 соціальні та поведінкові науки

Спеціальність: 053 психологія

Освітньо-наукова програма підготовки здобувачів третього рівня вищої освіти

Вид дисципліни: за вибором

Факультет психології

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою факультету психології

“26 ” червня 2019 року, протокол № 7

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

Кряж І.В. д.психол.н., доц., зав. каф. прикладної психології факультету психології

Програму схвалено на засіданні кафедри прикладної психології

Протокол від “11” червня 2019 року № 8

Завідувач кафедри Кряж І.В.

 (підпис) (І.В.Кряж)
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією факультету психології

Протокол від “14” червня 2019 року № 6

Голова методичної комісії Гімаєва Ю.А.

 (підпис) (Ю.А.Гімаєва)
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Психологія здоров'я» складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки здобувачів третього рівня вищої освіти.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни: розвиток наукових уявлень про психологічні особливості здоров'я людини та відповідні методичні засоби із забезпечення повноцінного функціонування людини.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Основними завданнями вивчення дисципліни формування таких компетентностей:

ЗК2. Володіння загальною та спеціальною методологією наукового пізнання, застосування здобутих знань у практичній діяльності.

ЗК3. Здатність виявляти і проводити системний аналіз проблем через наукове сприйняття і критичне осмислення нових знань.

ЗК10. Здатність до самостійної аналітичної та експериментальної наукової діяльності.

ФК1. Здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі соціальних і поведінкових наук взагалі та у психологічній сфері зокрема.

ФК2. Здобуття глибоких обґрунтованих знань з психології, детальне розуміння психологічних процесів і явищ, які відбуваються на рівні особистості та на рівні людських спільнот.

ФК6. Соціальна відповідальність за рішення, пов'язані з психологічними технологіями та психологічним забезпеченням, слідування нормам професійної етики.

ФК8. Розуміння теоретичних засад, що лежать в основі методів психологічних досліджень та психологічного забезпечення діяльності, методології проведення психологічних досліджень.

1.3. Кількість кредитів – 3.

1.4. Загальна кількість годин – 90.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни

Нормативна / За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	2-й
Семестр	
3 -й	3-й
Лекції	
6 год.	2 год.
Практичні, семінарські заняття	
12 год.	4 год.
Лабораторні заняття	
-	-
Самостійна робота	
72	84
Індивідуальні завдання	
Не передбачені	Не передбачені

1.6. Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-наукової програми, здобувачі вищої освіти мають досягти таких результатів навчання:

ПРН 1. Науково обґрунтовувати вибір методів та засобів організації та проведення психологічного дослідження.

ПРН 2. Володіти сучасними концептуальними знаннями в галузі психології та бути здатним застосовувати їх до професійної діяльності.

- ПРН 3. Знати існуючі методи та методики досліджень та вміти адаптувати їх для розв'язання наукових завдань при проведенні дисертаційних досліджень.
- ПРН8. Розробити оригінальні психологічні процедури на основі врахування сучасного стану наукових знань та особистих дослідницьких навичок і досвіду.
- ПРН9. Використовувати сучасні джерела наукової інформації з досліджуваної наукової проблеми.
- ПРН12. Володіти навичками усної і письмової презентації результатів досліджень українською та іноземною мовами.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Предмет та головні завдання психології екозбереження.

Зворотні зв'язки в екологічних системах розвитку людини. Оцінка середовищних впливів, дослідження різних типів сеттінгів в інвайронментальній психології. Практичні завдання психології екозбереження з просунення екологічно орієнтованого способу життя. Специфіка та напрями досліджень у психології екозбереження.

Тема 2. Психологічне регулювання взаємодії «людина – екологічне оточення» у сучасному світі.

Система життєзабезпечення суспільства як взаємодія «людина – екологічне оточення». Модель розвитку антропогенних екологічних загроз. Роль домінуючої соціальної парадигми у соціальному регулюванні ставлення до екологічного оточення. Антропоцентризм як моральна та пізнавальна світоглядна позиція особистості. Розвиток екологічної етики: етика підтримуючої здатності (ємності), етика турботи про майбутні покоління, етика власної цінності природи (біосферна етіка). Екологічна етика та культурні цінності. Місце біосферних цінностей у системі культурних та індивідуальних цінностей. Опозиція "своє - чуже" в формуванні екологічних уявлень.

Тема 3. Екологічна стурбованість особистості.

Загальна та специфічна екологічна занепокоєність. Нова екологічна парадигма (НЕП). Егоїстичне, альтруїстичне та біосферне занепокоєння. Антропоцентризм та біоцентризм екологічного світогляду. Екологічні уявлення. Звичайні та наукові екологічні уявлення. Екологічна стурбованість як світоглядна диспозиція. Екологічна компліцитність. Ставлення до проблеми глобальних екологічних змін. Екологічні атитюди, методи дослідження. Екологічні дилеми.

Тема 4. Екологічно релевантна поведінка.

Поняття та чинники екологічно релевантної поведінки. Критерії екологічно значущої поведінки. Проекологічна поведінка екозбереження, екодеструктивна поведінка екоспоживання. Теорії екологічно релевантної поведінки. Екологічна позиція особистості, її роль в регуляції екологічно релевантної поведінки. Соціальний вплив на екологічно релевантну поведінку. Підходи до вивчення екологічно релевантної поведінки.

Тема 5. Психологічний зв'язок людини з природним оточенням.

Проблема психологічної близькості людини до природного оточення в інвайронментальній психології, екопсихології та психотерапії. Біофілія та екологічне несвідоме. Суб'єктифікація природи (С.Д.Дерябо). Поняття екологічного «Я». Екологічна ідентичність. Суб'єктивний зв'язок з природою та психологічне благополуччя. Суб'єктивний зв'язок з природою як чинник проекологічної поведінки.

Тема 6. Прикладні аспекти психології екозбереження

Методи дослідження екологічних установок та екологічно релевантної поведінки. Копінг-стратегії та екологічна самоефективність у контексті глобальних екологічних загроз. Формування екологічного мислення. Методи ігрового моделювання як засіб формування проекологічних установок. Психологічні дослідження у соціально-екологічному маркетингу, психологічні засади розробки соціально-екологічних проектів. Соціально-екологічна реклама. Психологічне проектування соціального дизайну.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	Σ	у тому числі					Σ	у тому числі				
		л	п	лаб	ІР	с.р.		л	п	лаб.	ІР	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Предмет та головні завдання психології екозбереження	15	1	2			12	14		2			14
Тема 2. Психологічне регулювання взаємодії «людина – екологічне оточення» у сучасному світі	15	1	2			12	15					14
Тема 3. Екологічна стурбованість особистості	15	1	2			12	16	1				14
Тема 4. Екологічно релевантна поведінка	15	1	2			12	15	1	2			14
Тема 5. Психологічний зв'язок людини з природним оточенням	15	1	2			12	15					14
Тема 6. Прикладні аспекти психології екозбереження	15	1	2			12	15					14
	90	6	12			72	90	2	4			84

4. Темі практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Предмет та головні завдання психології екозбереження	2	2
2.	Психологічне регулювання взаємодії «людина – екологічне оточення» у сучасному світі	2	
3.	Екологічна стурбованість особистості	2	
4.	Екологічно релевантна поведінка	2	2
5.	Психологічний зв'язок людини з природним оточенням	2	
6.	Прикладні аспекти психології екозбереження	2	
Разом		12	4

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		Ден.ф.	Заоч.ф.
1.	Підготовка до практичного заняття, опрацювання літератури за темою: Предмет та головні завдання психології екозбереження	5	6
2.	Опрацювання літератури за темою: Психологічне регулювання взаємодії «людина – екологічне оточення» у сучасному світі. Підготовка дайджесту.	5	6
3.	Підготовка до практичного заняття, опрацювання літератури за темою: Екологічна стурбованість особистості.	5	6
4.	Підготовка до практичного заняття, опрацювання	5	6

	літератури за темою: Екологічно релевантна поведінка.		
5.	Підготовка до практичного заняття, опрацювання літератури за темою: Психологічний зв'язок людини з природним оточенням.	5	6
6.	Підготовка до практичного заняття, опрацювання літератури за темою: Прикладні аспекти психології екозбереження.	5	6
7.	Розробка науково-дослідницького проекту або підготовка статті (або розгорнутих тез англійською/німецькою/французькою мовою) з проблеми, релевантній психології здоров'я	20	22
8.	Розробка психологічної складової соціально-екологічного проекту	10	12
9.	Підготовка презентації щодо новітніх зарубіжних досліджень з проблеми за темою курсу (на вибір здобувача)	12	14
	Разом	72	84

6. Індивідуальні завдання (не передбачені)

7. Методи контролю

Для здійснення поточного контролю використовуються методи усного опитування, аспірантів з презентаціями новітніх зарубіжних досліджень, перевірки дослідницького проекту (або статті/ розгорнутих тез однією з європейських мов), перевірки психологічного обґрунтування соціально-екологічного проекту. Презентація як результат самостійної роботи має бути представлена у форматі Power Point.

Підсумкова оцінка, яка складається з оцінок за виконання різних видів роботи протягом семестру, є підґрунтям для виставлення заліку.

8. Схема нарахування балів

Поточне тестування та самостійна робота					
T1	T2	T3	T4	T5	T6
10	15	15	25	15	20
100					

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену	для заліку
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

№	Форма роботи	Максимальна кількість балів
1	Робота на практичних заняттях	5 балів x 6 занять / тем = 30 б.
3	Розробка науково-дослідного проекту або підготовка статті	35 балів

	Розробка психологічної складової соціально-екологічного проєкту	15 балів
4	Презентація новітніх зарубіжних досліджень	20 балів
	Σ	100 балів

Критерії оцінювання навчальних здобутків студентів

Протягом навчального семестру з курсу «Психологія екозбереження» здобувач може набрати 100 балів.

Розробка науково-дослідного проєкту або підготовка статті (або тез англійською/німецькою/французькою мовою) з проблеми, релевантній психології екозбереження - до 35 балів.

Якщо стаття/тези опубліковані (прийняті до друку у фаховому виданні після рецензування), робота отримує максимальну оцінку 35 балів.

Критерії оцінювання

Максимальна кількість балів ($\Sigma 35$)	Критерії оцінювання дослідницького проєкту	Критерії оцінювання наукової статті
1	Назва відображає предмет дослідження	
3	Розкриття актуальності проблеми в контексті психології екозбереження	
3	Ступінь обґрунтованості проблеми	
3	Формулювання гіпотез(и) дослідження	
2	Формулювання мети	
2	Відповідність завдань меті дослідження	
5	Коректність підбору психодіагностичних методик	та/або якість теоретичного аналізу наукових джерел
8	Опис програми дослідження (вибірка, етапи, опис процедур статистичного аналізу)	Якість висновків, відповідність їх завданням
3	Розкриття обмежень дослідження	
2	Розкриття перспектив дослідження	
3	Якість оформлення роботи	

Презентація новітніх зарубіжних досліджень з проблеми, винесеної на практичне заняття – протягом курсу аспіранти готують та виступають з презентацією-дайджестом двох-трьох англійських статей з провідних зарубіжних видань, що відповідають темі практичного заняття (за вибором аспіранта). Максимальна оцінка – 20 балів.

Презентація оцінюється за наступними критеріями:

16-20 балів – високу оцінку отримує презентація, де представлено стислий аналіз кількох опрацьованих джерел з визначеної тематики, розкрито актуальність проблеми, проведено порівняння досліджень, зроблені змістовні поширені висновки, зроблено ємну доповідь, дані змістовні чіткі відповіді на запитання з аудиторії;

11-15 балів - отримує презентація, де представлено стислий аналіз опрацьованих джерел з визначеної тематики, зроблені поширені висновки, доповідь досить інформативна, відповіді не завжди по суті проблеми;

6-10 бали - отримує звіт, де представлено частковий аналіз опрацьованих джерел з визначеної тематики, висновки не повністю відповідають змісту джерел, доповідь не висвітлює значущі аспекти досліджень, відповіді не відповідають питанням;

1-5 бали - отримує презентація, підготовлена за матеріалами однієї публікації, зроблені поверхові висновки, відповіді на питання не повні.

Соціально-екологічний проєкт, спрямований на формування проєкологічної поведінки у людей в конкретній екологічно значущій ситуації (на вибір студента пропонуються дві

ситуації). Максимальна оцінка – 15 балів.

Проект має містити: мету, опис цільової групи, психологічне обґрунтування проекту (психологічний аналіз причин виникнення та утримання екологічно шкідливої ситуації; на які мотиви, стереотипи, установки можна спиратися при формуванні проєкологічної поведінки в даній ситуації; які зміни мають статися в уявленнях людей, щоб вони підтримали проєкологічні зусилля, що може підштовхнути до цих змін), рекомендації щодо плану дій; як має оцінюватися успіх проекту.

Загальна оцінка проекту складається з оцінок за такими критеріями:

відповідність меті – оцінка може бути знижена до 5 балів, якщо зміст проекту не відповідає сформульованій меті (1 – відхилення від мети, 5 балів – повна невідповідність),

ступінь розкриття кожного з пунктів: опис цільової групи – 1 бал, психологічний аналіз причин виникнення та утримання екологічно шкідливої ситуації – до 2 балів; на які мотиви, стереотипи, установки можна спиратися при формуванні проєкологічної поведінки в даній ситуації – до 3 балів; які зміни мають статися в уявленнях людей, щоб вони підтримали проєкологічні зусилля, що може підштовхнути до цих змін – до 2 балів, рекомендації щодо плану дій – до 2 балів; як має оцінюватися успіх проекту – 1 бал, врахування сучасних реалій – до 2 балів,

відповідність вимогам до оформлення – до 2 балів,

своєчасність подання – за порушення термінів подання оцінку може бути знижено до 2 балів.

Аудиторна робота на практичних заняттях оцінюється від 1 (часткове володіння навчальним матеріалом, не в змозі викласти зміст, допускаючи при цьому суттєві помилки) до 5 (в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів, глибоко та всебічно розкриває зміст питання) балів.

9. Рекомендована література

Основна література

1. Екологічна психологія // Прикладна психологія. Навчальний посібник. Розд.1 / В.М.Павленко, І.В.Кряж, О.Л.Луценко та ін; за ред. В.М.Павленко. – Х.: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2015. – С.6-42.
2. Екологічна психологія. Хрестоматія / За ред. Ю.М.Швалба. К., 2006.
3. Кряж И. В. Психология глобальных экологических изменений. – Х.: ХНУ, 2012.
4. Линч К. Образ города. М., 1982.
5. Львовичкина А. М. Психологические засады формування еколого-орієнтованої свідомості. Житомир, 2011.
6. Панов В. И. Экологическая психология. Опыт построения методологии. М., 2004.
7. Смолова Л.В. Психология взаимодействия с окружающей средой. – СПб, 2010.
8. Ясвин В.А. Психология отношения к природе. М., 2001.

Допоміжна

1. Дерябо С. Д. Феномен субъектного восприятия природных объектов // Вопросы психологии. – 2002. – №1. – С. 45-59
2. Крюкова Л. И., Крюков М. М. Виды игрового диалога и воспитание экологического мышления// Человек в мире интеллектуальных систем. Новосибирск, 1991. – С. 113-147
3. Кряж І. В. Особистість в умовах глобальних екологічних змін: сприйняття загроз та долаюча поведінка / Кряж Ірина Володимирівна // Особистість як суб'єкт подолання кризових ситуацій: психологічна теорія і практика : монографія – Суми, 2017. – С. 61-80.
4. Уайт Г. География, ресурсы и окружающая среда. М., 1990.
5. Уилсон Э.О. Биофилия: Врожденная тяга к живому как связь человека с другими биологическими видами. – М, 2017. – 304 с.

6. Эколого-психологические факторы современного образа жизни: Монография / Под ред. Ю.М.Швалба. – Житомир, 2009.
7. Яковенко С.І. Психологія людини за умов радіоекологічного лиха. К., 1996
8. Gifford R., Nilsson. A. Personal and social factors that influence pro-environmental concern and behavior: A review // *International Journal of Environmental Psychology*. – 2014. – 49(3): P. 141-157
9. Harju-Autti P. Measuring Environmental Awareness in Nineteen States in India // *Universal Journal of Environmental Research and Technology*. – 2013. – Vol. 3, No. 5. – P. 544-554
10. Homburg A., A. Stolberg, Wagner W. Coping with global environmental problems: Development and first validation of scales // *Environment and Behaviour*. – 2007. – 39. – P.754-778
11. Kryazh I. (2019) The Positive Effect of Nature Connectedness on Psychological Wellbeing: The Significance of Trust as a Mediator. *Psychology. Journal of Higher School of Economics*, vol. 16, no 1, pp. 27-49. DOI: 10.17323/1813-8918-2019-1-27-49
12. Ojala M. How do children cope with global climate change? Coping strategies, engagement, and well-being // *Journal of Environmental Psychology*. – Vol. 32. – 2012. – P.225-233
13. Payne K. The effects of self-efficacy on pro-environmental intentions // *The Plymouth Student Scientist*. – 2013. – 6(1). – P.224-238
14. Stern P.S. Toward a Coherent Theory of Environmentally Significant Behavior // *Journal of Social Issue*. – Vol. 56. – 2000. – P.407-424

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

- [Лекції з екологічної психології. 2017-18 н.р. – презентації](http://dSPACE.univer.kharkov.ua/handle/123456789/13638)
<http://dSPACE.univer.kharkov.ua/handle/123456789/13638>
- https://www.youtube.com/watch?v=EXp_qcfzc-E (доповідь І.В.Кряж «Екологічна парадигма способу життя в сучасному світі», 2019)
- <https://www.youtube.com/watch?v=DVdeLoQ3JPM&t=121s> (доповідь І.В.Кряж "Суб'єктивний зв'язок з природою як ресурс психологічного благополуччя в умовах глобальних екологічних змін", 2017)
- <http://conservationpsychology.org/about/history/>
- <http://www.slideshare.net/ecopsyKarazin>
- http://www.bronnikov.kiev.ua/book_1_238.php
- <http://rema.44.ru>
- <http://environmentpsychology.com/index.html>
- <http://www.psychology4all.com/EnvironmentalPsychology.htm>
- <https://www.youtube.com/watch?v=XbrEgl4HOI8> (теорія У.Бронфенбренера)
- http://ecsocman.hse.ru/data/2011/03/10/1214895862/1990_Plusnin%20Proxemik.pdf
- <http://lib.rus.ec/b/204629/read> (Теорія соціально-екологічних систем)